

META

MEDELTIDS-
ARKEOLOGISK
TIDSKRIFT 1 · 1980

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

- 1 Redaktionellt
- Mer än ett hål i jorden:
- 2 Debattinlägg: Kommentar (Johan Callmer)
- 4 Svar till Johan Callmer (Axel Christophersen)
- 6 Att gräva sig ett hål i jorden (Olof Stroh)
- 14 Svar till Olof Stroh (Axel Christophersen)
- 16 Biskopen, som försvann (Anders Andrén)
- 19 Nomenklatur (Anna Järpe)
- 22 Vår arkeologiska profil (Deborah Seitzer-Olausson)
- 24 Åter till frågan om skrafferingssystem (Lars Redin, Claes Wahlöö)
- 27 Ett frö, ett frö ... (Jan Lindh)
- 29 Hur skall man hitta något, när man inte får gräva? (Sven Lundström).
- 31 Om antikvarisk kyrkoarkeologi (Karna Jönsson)

META ges ut som medlemstidning av Medeltidsarkeologiska föreningen. Medlemskap i föreningen erhålles genom att medlemsavgiften (för år 1980 25 kr) insätts på postgironummer 45 32 11 - 5. Manusbidrag till tidskriften sänds till Medeltidsarkeologiska föreningen, LUHM, Krafts torg 1, 223 50 Lund.

ISSN 0348-7903

REDAKTIONELLT

I och med detta nummer av META kastar vi oss uti äventyret att ge ut en hel årgång av vår tidskrift omfattande fyra nummer. Äventyret har en innehållslig och en ekonomisk sida. Ekonomin är beroende av medlemsantalet, som i skrivande stund (början av mars) utgör ca 250 registrerade medlemmar för år 1980. Det är inte så illa på detta stadium av vår verksamhet, men det räcker inte för att säkra utgivningen under hela året. Vi behöver åtminstone ca 150 medlemmar till - vilket väl inte bör vara helt omöjligt att åstadkomma. En medlemskampanj med hjälp av reklamblad är planerad för att underlätta rekryteringen.

Vårt viktigaste vapen i kampen om själarna och mot de stigande tryckkostnaderna är dock givetvis META:s innehåll. Som var och en märker har det föreliggande numret karaktär av uppföljning - de diskussioner, som inlett tidigare förs vidare. Vi har också en mer eller mindre utvecklad planering för de kommande två numren, som ser ut som följer: Nr 2/80 ska behandla och diskutera medeltidsutställningar, fr a med utgångspunkt från de stora basutställningsprojekt, som befinner sig i olika stadier av förverkligande i Oslo, Köpenhamn och Stockholm. Nr 3/80 ska försöka tackla problem kring

källkritik och kring vad man som arkeolog får och inte får, respektive bör utnyttja sitt källmaterial till. Redaktionen är givetvis intresserad av synpunkter och inlägg kring dessa och andra teman - samt dessutom av konstruktiva reaktioner på tidskriftens karaktär.

Vi har nåtts av klagomål på distributionen av META nr 2/79. Vissa medlemmar har inte fått tidskriften. Vi vet inte vad som gått snett, ej heller omfattningen, men hoppas att den inte varit stor och att de som drabbats hör av sig för rättelse. På förekommen anledning vill vi dock vädja om att presumtiva medlemmar inte glömmar att sätta ut sina namn och adresser när de sänder medlemsavgifter per postgiro. Därav beror vår möjlighet att leverera.

Nr 1-2/79 är slut. De exemplar, vi fortfarande är i besittning av får betraktas som arkivexemplar. Retroaktivt medlemskap för 1979 får således betraktas som en enbart ideell insats.

Anders Andrén
Axel Christophersen
Lars Redin
Claes Wahlöö
Anders Wihlborg
(Redaktionen)

Komplettering: I META nr 2/79 saknas bokstaven e på följande ställen:

- sid 4, spalt 2, rad: 24, 31, 34, 40.
- sid 5, spalt 1, rad: 1, 10, 13.
- sid 7, spalt 2, rad: 3, 6,
- sid 8, spalt 2, rad: 34.

MER ENN ET HULL I JORDEN? DEBATTINLÄGG;

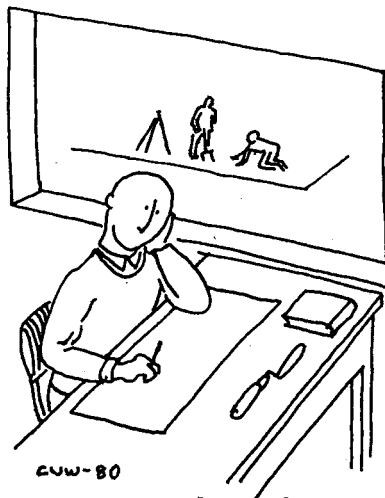
Johan Callmer

KOMMENTAR TILL AXEL CHRISTOPHERSEN

Att in extenso bemöta Axel Christophersens "Arkeologi: mer enn et hull i jorden" (META 1979:1-2) skulle utan tvivel vara en nyttig uppgift för varje teoriintresserad arkeolog. Artikeln spänner emellertid över ett mycket stort fält och är dessvärre oklart uppbyggd. Denna bristande strukturering har författaren uppenbarligen överhuvud taget inte varit medveten om. Ofta skymtar de viktiga problemen endast otydligt bakom pseudoproblem (åtminstone ur rent vetenskaplig synpunkt). Jag väljer här att endast kommentera några av de frågor AC behandlat. Jag vill understryka att mina kommentarer är allmänarkeologiska och inte snävt medeltidsarkeologiska något som säkert många av META:s läsare nu ser som fullt naturligt. I denna fråga intar AC av allt att döma en något vacklande hållning vilket utgör ett visst hinder för diskussionen.

Det första och kanske största misstaget AC gör är att identifiera all utgrävningsverksamhet med vetenskaplig forskning. Det är så mycket mer anmärkningsvärt att AC hamnar i denna grop eftersom det allmänt (?) bland svenska arkeologer börjar växa fram en skräckfylld medvetenhet att nästan hela den av fornminneslagen motiverade och via denna finansierade undersökningsverksamheten producerat och producerar material som är nästan fullständigt oanvändbart för samtida forskningsproblem. Den påtvingade avskärmningen av forskningen från den antikvariska verksamheten torde vara samtidens utan jämförelse mest akuta problem. Kan inte denna fråga lösas tillfredsställande tvingas svenska arkeo-

loger att uteslutande vända sig utåt. Detta vore nog ingen olycka - det behövs idag betydligt fler blickar utåt i den ganska provinsiella svenska arkeologin - men skulle utan tvivel vara att slösa bort investeringar i kunskap om svenskt arkeologiskt material erhållna under ca 100 år. Dessutom torde forskning trots motsatta åsikter trots allt vara nödvändig för att ompröva redan framlagda teorier och hypoteser och ur detta och ur nya materialstudier framlägga nya sådana som kan omsättas i till allmänheten riktade framställningar om samhälls- och kulturutvecklingen under förhistorisk och tidig historisk tid.

Detta resonemang för över till frågan om det ansvar arkeologen har inför det samtida samhället. För AC liksom för många yngre arkeologer är detta en ständigt återkommande samvetsfråga. Situationen blir för många starkt

frustrerande och påverkar deras verksamhet negativt om de ständigt har detta för ögonen. Det torde vara helt utslutet att man i varje ögonblick för en utomstående skall kunna slagfärdigt motivera vetenskaplig verksamhet. I stället bör man se saken så att riksdagen gett oss mandat att klargöra förhistoriens och medeltidens samhälls- och kulturutveckling. Till detta mandat hör implicit också en uppfordran att omsätta detta i kunskap tillgänglig för allmänheten. Att denna uppfordran i stort nogligeras torde vara arkeologernas - liksom otaliga andra vetenskapares - stora svek. Omsätt det inåtvända minder-värdighetskomplexet med utåtriktad (och lättbegriplig) självhävdelse.

Kan ACs förhållande till ämnet historia ses som ett hat-kärleksförhållande? Framför allt borde AC gjort sig bekant med de riktningar inom historisk forskning som anlägger synpunkter på skeendet ur sociologisk och antropologisk synvinkel. Att detta sätt att se historieämnet inte är speciellt väl utvecklat i Sverige får inte leda till att man fjärrmar historia och arkeologi från samhällsvetenskaperna. Tendensen idag är ju den motsatta även om man nu förstår att gå fram i denna riktning med större försiktighet än för tio år sedan. ACs påstående att samhällsvetenskaperna saknar diakronisk analys får uppfattas som absurt. Denna tendens till större koncordans mellan samhällsvetenskap och humaniora är ett allmänt vedertaget karaktärsdrag för de olika försök (med starkt varierande bakgrund och målsättning) som kanske olyckligt hamnat bakom etiketten New Archaeology. Det är därför synnerligen olämpligt att som AC gör, döma ut New Archaeology genom hänvisning till Clarkes Analytical archaeology. Är Clarkes syntes om Glastonbury inte bekant? Jag är emellertid beredd att ge AC rätt i uppfattningen att arkeologi och historia skulle kunna samordnas i ett nytt, syntetiskt

historiebegrepp (som dock för mig ännu ter sig ganska dimmigt). Detta nya begrepp borde emellertid också omfatta många andra humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen eller aspekter av dem.

Ett förargligt om än bitvis också komiskt inslag i ACs artikel är hans utdömande av det mesta som arkeologi sysslat med som "trivialt" och "kuriöst". Det kan då vara nyttigt att se var svensk arkeologi står idag. Svensk och vad det beträffar i stort sett också skandinavisk arkeologi är en vetenskap som i många avseenden ännu inte löst uppgiften att skaffa sig ett överskådligt och nödortfitt systematiserat källmaterial. Även om systematik lik den botaniska eller zoologiska knappast är tänkbar och inte heller önskvärd i arkeologin måste dock var och en som försöker sig på en syntetisk framställning t ex av förändringar i samhället bittert begräta den kvävande bristen på bearbetningar med problemställningarna närvar-hur och den redan nämnda oroväckande situationen att det material som nu tillkommer i regel inte är relevant för problem av typen varför. "Triviale" och "kuriöse" arbeten kommer förhoppningsvis att länge utgöra en del av den vetenskapliga verksamheten. Dessa två typer av forskning bör också i högre grad integreras. ACs inställning i denna fråga är betänkelig därför att den ansluter till den tendens till uppdelning av verksamheten i "materialeverantörer" och "tänkare". I fråga om teoribildning, som jag inte tänker beröra närmare här, vill jag dock påpeka att den oundvikligen kommer att utvecklas i nära kontakt med samhällsvetenskaperna i framtiden. De under det sista årtiondet så flitigt använda enkla deterministiska teorierna (befolkningstyck, naturresurser etc) liksom enkla evolutionistiska och materialistiska teorier har visat sig helt otillräckliga och torde allmänt vara på

retur og har ettertrått av en smært-sam medvetenhet om behovet av mera komplekse teorier (en sannolikt inneboende egenskap hos teorier inom humaniora og samhällsvetenskap som inte borde förvåna). Är det rent av dags att låta determinismen ersättas av possibilism? De nödvändiga komplexa teorierna och deras utveckling ställer arkeologin - i synnerhet som den ser ut idag i Sverige - inför stora svårigheter med avseende på materia-lens relevans och verifieringen av teo-rier och hypoteser. Av detta torde framgå att arkeologisk teori aldrig kan vara identisk med samhällsvetenskap-lig teori. Däremot är en nära kontakt dem emellan naturlig som nämnts.

Trots att mina kommentarer kan fram-stå som ättiksura vill jag gärna sluta med att tacka AC för det initiativ till diskussion som hans artikel innebär. Jag vill också ge AC en eloge för hans framhävande av den otrevliga förmyndarattityd som finns från vissa ämnen i förhållande till arkeologin. Viktigt är ACs betoning av arkeologi som en "analytisk og syntetiserande vitenskap som arbeider med sosiale og økono-miske strukturer i et historisk helhets-perspektiv".

Perspektivet lockar og den snåla mot-vinden är väl ett härligt väder för en långpromenad!

Svar till Johan Callmer:

Ingen er mer klar over artikelns over-flatiske og ustrukturerte karakter enn forfatteren. Men at dette skulle forlede JC til så mange fundamentale misfor-ståelser som hans kommentar gir ut-trykk for, er beklagelig. Jeg vil i det følgende presisere mitt standpunkt på enkelte av de områder JC har trukket fram:

1) Hverken metodisk, teoretisk eller

praktisk mener jeg at det finns - eller bør finnes - noe skille mellom "mid-delalderarkeologi" eller "forhistorisk arkeologi". Et av poengene med arti-keln var nettopp å polemisere mot den oppfatning at det skulle finnes noe me-todisk/teoretisk skille i den arkeologis-ke forskningen ved år 1000. Denne opp-fatningen er dog mer utbredt enn hva JC vil innrømme, og derfor blir det nødvendig å behandle dette problemet, som i virkeligheten er et pseudoproblem (for å falle inn i JC terminologi). Hvorfor det? Fordi historien må opp-fattes som en kontinuerlig/diskonti-nuerlig utviklingsprosess som kan ut-forskes ved hjelp av a) et historisk kildemateriale (=skriftlige levninger og beretninger og fysiske levninger), b) en teoretisk basis, c) et relevant begrepsapparat og metoder. Arkeolo-gen forvalter kunnskapene om, og me-todene til å skrive historie på basis av de fysiske levningene - om disse er 500 eller 10.000 år er i den sammen-heng fullstendig underordnet.

2) At det arkeologiske kildematerialet fremkommet gjennom utallige nødgrav-ninger "nåstan är fullständigt oanvänd-bart för samtidens forskningsproblem", er ikke bare en påstand jeg er enig i, det er - etter min mening - det som i øyeblikket fremstår som sakens prag-matiske kjerne. Man spør seg derfor naturligvis: Hvorfor er det blitt slik? Nødgravningene, som er totalt domi-nerende i den samlede arkeologiske utgravningsvirksomheten (85-90% av alle svenske utgravninger er nødgrav-ninger) styres i dag ikke av vitenska-pens ønsker og målsettinger, av prob-lem, teorier, hypoteseprovninger etc, men av snevre økonomiske midler, skandaløst dårlig tid og derav følgende manglende muligheter til forprosjekte-ring og etterfølgende bearbeiding av materialet ut over det deskriptive rap-portarbeidet. Men det er ikke etter min mening bare et spørsmål om bedre tid

og romligere økonomiske rammer, det er heller ikke bare et spørsmål om "den påtvingende avskjærmningen av forskningen från den antikvariska verksamheten". I siste instans er det et spørsmål om å kunne presisere en teoretisk basis for den arkeologiske forskningen (og med dette er ikke ment en snever "arkeologisk teori", men en metateori), det er et spørsmål om å kunne starte et hvilket som helst utgravningsarbeide med å formulere de generelle, og dernest de konkrete problem. Dette er ikke noe mål i seg selv, men et middel til å velge de riktige undersøkelsesmetoder og til å gjøre sitt informasjonsutvalg (for det er et utvalg det i virkeligheten er snakk om) relevant. Selv ikke i mange vitenskapelig baserte utgravningsprosjekt er dette perspektivet realisert, og langt mindre i de mange nødgravningene. Og dette er sakens kjerne, nemlig troen på at man under et utgravningsarbeid objektivt samler inn så mye informasjon som overhodet mulig. Det gjør man selvfølgelig ikke, og resultatet blir en ustrukturert og tilfeldig informasjonsinnsamling istedfor en informasjonsinnsamling styrt av de spørsmål man ønsker å få svar på. Derfor er mye av det arkeologiske kildematerialet "fullstændigt oanvendbart". Dette problem gjelder i ennå høyere grad nødgravningene enn "forskningsundersøkelserne", og desto mer katastrofalt er det at nettopp førstnevnte produserer størsteparten av det arkeologiske kildematerialet. Slik må det ikke fortsette, men ingen må tro at problemet bara løses gjennom en omstrukturering av den antikvariske praksis, bedre økonomi og videre tidsrammer. Begynnelsen til en løsning på problemet ligger i en omformulering av den arkeologiske vitenskapelige praksis som fram til i dag har vært styrt av positivismens og empirismens jerngrep.

3) Artikkens målsetting var å belyse forholdet mellom arkeologi og historie. Av den grunn er det en klar svakhet at artikkelen ikke gir noen presisjon av begrepet historie og historieforskningen. Det skal jeg heller ikke gjøre nå, men til JC's opplysning vil jeg berette at jeg ikke er helt ukjent med Althusser og Balibars teoretiske arbeider samt disses antagonister Hindess & Hirst og annale-historikeren Vilar samt den franske strukturmarxistiske skolen (Terry, Meillasoux etc). Med denne bakgrunn bør det ikke forunder JC at et av artikkens hovedpoeng var å presisere samfunnsvitenskapenes enhet og betydningen av å koordinere forskningsinnsatsen mot det felles mål, som er, for å si det med Godelier "att upptäcka och i tanken rekonstruera de produktionssätt som utvecklats eller utvecklas i historien..." (Godelier 1972:125. Se også fortsettelsen!)

Et av de metodiske problem med å forene humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag har vært at de sistnevnte "tradisjonellt analyserer samfunnsformasjonene synkront (META nr 2, s 6). Jeg sa "tradisjonellt" nettopp fordi dette i løpet av de siste 10 årene er ved å ha forandret seg, ikke minst som resultat av de franske strukturmarxistenes banebrytende arbeide innenfor antropologisk forskning. Dette åpner selvfølgelig nye perspektiv for en integrering av de humanistiske og samfunnsvitenskapelige fagemner. Men en generell påstand om at samfunnsvitenskapene tradisjonellt har savnet diakrone analyser er ikke fullt så absurd som JC vil ha det til, det er i alle fall ikke mer absurd enn at det i begynnelsen av 1970-årene fremsto som et av de store teoretiske skillelinjer mellom ny-marxistisk og tradisjonell antropologisk forskning. Et banebrytende arbeid i så henseende er f. eks. Friedmans studie av Kachin-stammens sosiale

reproduksjonsmekanismer (Friedman 1975).

4) At arkeologen har et ansvar både overfor sin eget kunnskapsproduksjon og det samfunn som gjør ham istand til å drive sin forskning er visselig et samvittighetsspørsmål - også for meg. I motsetning til JC ser jeg med stor glede at fler og fler oppdager at forskeren ikke kan sitte i sitt elfenbens-tårn avsondret fra omverdenen, men oppfatter seg som en del av den virkelighet som omgir ham, og som han derfor bør føle et visst ansvar overfor. At man skal kunne motivere sin vitenskapelige virksomhet når som helst, hvor som helst og overfor hvem som helst er et krav som fler og fler føler er berettiget og nødvendig. Det er bare å beklage at JC ikke føler samme ansvar overfor sin virksomhet og de mennesker som gjør ham i stand til å bedrive sin eksklusive virksomhet.

5) Jeg har aldri hevdet at arkeologien "for det meste" er sysselsatt med kuriose og trivielle oppgaver; men man kan ikke komme bort fra at interessen for kildematerialet (og i særdeleshet det som kan anvendes anekdotisk) er større enn de syntetiserende teoridannelsene: "Når-var og hur" er i slike sammenhenger selvfølgelig viktige spørsmål man aldri kommer forbi. Men de kan aldri betraktes som en selvtilstrekkelig forskningsoppgave å finne svar på. Disse spørsmålene har kun interesse om de aktualiseres av andre og mer overgripende problem: "... history is a little more than a stream of events..." (Friedman 1975:161).

Til sist: Intet er mer gledelig enn om "arkeologisk teori" og "samfunnsvitenskapelig teori" forenes - utviklingen går da klart i den retning. Det som imidlertid gjenstår er å formulere et svar på spørsmålet: Hva er samfunnsvitenskapelig teori? Hva skal dens

metateoretiske basis være og hva skal være dens innhold? Disse spørsmålene vil komme til å styre den historiske forskningen fremover. Det er om dette striden de kommende år vil stå.

Axel Christophersen

Olof Stroh

ATT GRÄVA SIG ETT HAL I JORDEN

Synpunkter och utvinkningar kring en artikel

Att förstå vad man läser

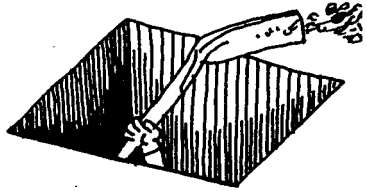
är ofta ett problem. I sin utomordentliga bok "Bronshästarna", från vilken jag erkänner mig ha hämtat stor stimulans och många tankar, citerar Sven Fagerberg i kapitlet "Emanuel Laskers tema", ur vilket jag nedan kommer att beröra begreppet "unvol-

lendbar", Ege Andersson som säger: "Ett meddelande måste vara så beskaffat att det rör vid erfarenheten hos den mottagande parten och på något sätt strukturerar den. Om dessa erfarenheter inte finns eller om meddelandet inte har karaktären av en skapelse --- så kommer den mottagande parten inte att erkänna meddelandet." När jag läste Axels artiklar, särskilt den första, hade jag svårighet inte bara att erkänna meddelandet utan också att tolka det. I ett försök att själv bidra till struktureringen vill jag därför lämna några synpunkter kring temat. Detta kommer att ske delvis i polemik med Axel, delvis i enighet med honom, delvis vid sidan av och delvis i polemik med andra. Jag förutsätter att META's intelligenta läsare ser vad som är vad och undviker att belasta Axel med mina egna dumheter.

Tradition och praxis i arkeologi och andra humanvetenskaper

har Axel - här och i andra moment i nära anslutning till Sven-Erik Liedmans resonemang i "Humaniora på undantag?" - berört kritiskt. Liksom Liedman för humanvetenskaperna i stort har han för arkeologin gett en bild av praxis i alla delar helt insnörd i planlöst faktasamlade och ett aktivt avvisande av verklighetssyntes. Han anför arkeologins situation som "... å fungera som leverandörer av illustrationer och kuriösa bevis på hvor anderledes menneskenes livsvilkår var for X år siden." Vidare "I det teoretiske u-land middelalkeologi er slikke ideer ikke bara levende, de er langt på vei styrende innenfor utdanning, forskning og ikke minst --- innenfor praktisk utgravningsarbeide." och "...bare få arkeologer har idag beveget seg utover det rent deskriptivnivået." Liedman å sin sida kan anföra en mening som: "...når man

numera i humanistiska discipliner endast räknar den empiriska hanteringen till forskningen, så innebär detta i klartext: ny kunskap i humanistiska discipliner kan endast vinnas på det empiriska planet." Detta är som verklighetsbeskrivning nonsens!

I Liedmans fall får man intrycket att han systematiskt extremtolkar för att öka sin originalitet som tänkare. Vad avser arkeologin så har förvisso i modern tid det empiriska materialets - även kvantitativa - framtagande och metodiska hanterande betonats kraftigt, men för att hävda att detta varit näst intill enda vetenskapliga intresse bör man vara ännu sämre beläst i arkeologisk litteratur än vad jag är och det är inte Axel, tvärtom. Att påstå att den medeltidsarkeologiska grävningsverksamhet som alltmer präglas av tankarna bakom "den medeltida staden" skulle sakna relevansdiskussion eller att den förhandenvarande medeltidsarkeologiska utbildningen skulle vara präglad av positivistisk föremålsfetischism är bizarrt. Man får också komma ihåg att de senaste årtiondenas empiriska arbete i hög grad får ses som ett uppställnings- och omgruppleringsarbete efter en idealistisk tradition som förlorat sin relevans, men varit mer långlivad och dominerande än vad man kan föräntas att tro av Liedman.

Låt mig som en förmedling till de två följande avsnitten ta ytterligare ett citat från Axel: "... der fakta-innsamlingen blir et selvtilstrekkelig mål, der forutgående teoridannelser med utgangspunkt i en bevisst historiesyn ikke virker selektivt og strukturerende på våre observasjoner og vår bearbeidelse av kildematerialet, metodevalget og den øvrige forskningsprosedyren, i det øyeblikk er det fullt ut berettiget å karakterisere arkeologien som en pseudovitenskap."

I förhållandet mellan arkeologin och andra vetenskaper,

särskilt historia tror jag det är ytterligt nödvändigt att göra noga klart för sig vilka ämnesuppdelningar som är av rent praktisk-arbetsmässig natur, vilka som baseras på större metodologiska och teoretiska skillnader och på vilken nivå man använder ett begrepp som "historia".

Det finns en tendens hos vissa vetenskapsföreträdare att, i enlighet med föreställningen att det finns en från de skilda individerna skild dynamik, personifiera vetenskaperna såsom självständiga företeelser. Det är de inte, vad vi har är ett antal människor, inom och utom vetenskapssamhället - som under skilda samlingsbeteckningar, beroende av verktyg och synvinklar baserade i deras individuella erfarenhetsstrukturer, försöker få en liten glimt in i människans dal.

Av de relationer Axel drog upp menar jag att skillnaden mellan medeltidsarkeologi och arkeologi, ssk nordeuropeisk (och dess interna delar) är huvudsakligen praktisk och kan avföras som problem. Intressantare är hans åtskillnad mellan synkrona och diakrona vetenskaper. Den behöver förfinas ytterligare; naturligtvis arbetar t ex

sociologin med dynamiska tidsförlopp. Det som skiljer ut dessa är deras generella aspirationer gentemot historievetenskapernas speciella avseende faktiskt förfluten tid. Arkeologi tillhör definitionsmässigt den senare gruppen, detta motsågs inte av att arkeologiska data kan användas att stödja generella teorier. Eftersom ämnen kan indelas praktiskt efter skilda principer kan skiljelinjen gå inom ett läroämne, såsom är fallet med kulturgeografi. Även inom arkeologin är de generella greppen användbara t ex vid användandet av modeller, men leder då lätt till en förväxling mellan det som teoretiskt kunde ha hänt och det som faktiskt har hänt.

När man talar om historia i den inskränkta betydelsen av det faktiskt existerande läroämnet är det en fråga om vad "principiellt samme slag" är. Jag menar att om historieämnets källor har annan form än arkeologiämnenas, huvudsakligen belyser andra delar av den förflutna verkligheten och tolkas med andra metoder så innebär detta en särart som måste respekteras. Där emot både får och bör den överskridas i avsikt att nå en syntes på en överskridande historievetenskaplig nivå, men i klar medvetenhet om vad som är arkeologiska såruppgifter och vad som är humanistiska övergripande uppgifter.

Den enskilde arkeologens situation

är nämligen besvärlig. Normalt kan han inte välja objekt, om så är fallet tillkommer särskilt ansvar. Jag delar Axels uppfattning att arbetet måste ske utifrån historiesyn och teoribildning; förutsättningslöshet existerar inte, bara omedvetna förutsättningar och kultur är att veta vad man gör. Även avvikelser kan upptäckas endast mot ett mönster. Detta medför nu också så faror. Jag måste undersöka med

respekt för verkligheten sådan den föreligger, uppfattad med stöd av ideologiska och erfarenhetsmässiga mönster, men inte beroende av dem. Blir beroendet för stort lurar de faror som Rahtz kommenterar på s 17 i META 79:1: "Excavation strategy is an expression of the director's interpretation" osv. Utöver vissa relativt triviella basfakta finns ingen allmängiltig historisk kunskap. Varje tid, land, grupp, person har sin sanna historiska kunskap, nämligen den då och där relevanta. Om en historiker smusslar undan ett icke passande dokument betraktas han som en niding. En arkeolog förstör alltid dokument som skulle varit relevanta för någon annan. Jag gör mitt arbete utifrån vad som är relevant för mig enligt min totalsyn och erfarenhet. Vad som kommer att vara relevant för mina efterkommare vet jag inte. Ett vet jag: de vill veta något annat. Arkeologins särproblem är alltså att vi måste samla empiriskt material utan relevans till dagens problem. Det är då min skyldighet att med kraft och fantasi arbeta mig in i situationens myllrande möjligheter och dokumentera därefter.

Som individuell arkeolog är min uppgift att bearbeta mänskliga erfarenheter och sammanhang för att bli och vara människa och ge andra möjlighet till detsamma. Sammanhangen måste då karteras. Eftersom mitt primära studieobjekt - den forntida människan - levde sitt liv integrerat i lycklig ovetenhet om hon för tillfället ägnade sig åt en aktivitet med huvudsakligen, litteraturvetenskapliga, religionsvetenskapliga eller arkeologiska aspekter är det min rätt och skyldighet att sätta mig över dessa gränser. Jag måste emellertid göra det i klar medvetenhet om min metodiska begränsning. Ockhams rakkniv skall inte användas till skörden, men jag måste veta vad som är "the lancet of my art"; ett trubbigt instrument delar icke, det krossar. Risken måste

nu tas, den som inte tar risker utvecklas aldrig, tryggheten i det lilla blir stagnation.

Kring teori och empiri,

humanvetenskapernas nytta och användning samt om plikten att vara övergripande säger både Axel och Liedman åtskilligt. Jag har redan anförts att jag finner deras anklagelser för ensidig empiri hårddragen och rimlig. Jag menar också att framförallt Liedmans motsättning teori-empiri resp. materiell och administrativ användning kontra ideologisk är alltför enkel, närmast slagordsmässig. Den ideologiska användningen är självklar och grundläggande, men att t ex med Liedman säga att en humanistisk forskning värd namnet inte kan (!) ha någon annan nytta än den ideologiska leder till högst betänkliga följsatser. När marxisten Liedman som anhängare av en enhetlig teori säger så gör han det naturligtvis mot bakgrund av sin uttryckta åsikt att empirisk förstärkning och en enhetlig teoris sönderfall leder till minskad ideologisk brukbarhet. Jag menar att detta bottnar i ett missförstående av den teoretiska pluralismens karaktär, varom mera nedan.

I samma föreställning om verkligheten såsom teoretiskt enhetlig och gripbar bottnar kravet på att alltid se till ett övergripande, liksom Axels rikliga - alltför rikliga - förakt för "kuriösa" och "triviella" fakta härstammar från föreställningen att produktionsförhållandena har ett avgörande mönster i vars grundläggande relationer och utvecklingslagar somliga fakta - de kuriösa - är alltför sällan förekommande, och andra - de triviella - är alltför vanligen förekommande för att vara av intresse.

Nu ligger i dessa krav en bekvämlighets-

fara. Det kan vara en lättnad att skjuta åt sidan dessa besvärliga fakta som bara utsätter en för risken att beslås med fel och istället göra en egen konstruktion, med för ändamålet utvalda och lämpade fakta i lagom mängd, vilket bakvägen kan leda till en ny omedvetenhet. Det som sjunker ner i det omedvetna ställer gärna till oredda för tanken, om vår uppgift är att förflytta innehåll från det omedvetna till det medvetna gäller det att alltid hitta en optimal avvägning mellan teori och empiri, vi kan inte satsa besinningslöst på ett hörn i Liedmans låda. Såväl den ohämmade datasamlaren som den dogmatiska teoretikern utövar våld utan saklig grund. Avvägningen måste jag göra själv, faran med att "inrätta den humanistiska forskningen efter de övergripande problemen som kan ställas -- om forskningsområdet" i kombination med kravet på teoretisk enhetlighet är att vi kan få en egendynamik som hindrar mig att göra det och då är verksamheten inte längre utvecklande. Den teoretiska pluralismen igen!

Nu är det så att alla fakta i sig är kuriösa och triviella, intresse ger vi dem när de placeras i ett relevant sammanhang; därav teoriarbetets nödvändighet. Det kuriösa är rentav intressant teoretiskt därför att det ger möjlighet att proba normalsammanhang. Processen är återkopplande; en säker kunskap om vad som är typiskt och generellt förutsätter ett säkert empiriskt material. Bitter erfarenhet har visat att många av våra företrädare genom snäv ideologisk och teoretisk selektivitet underlåtit att ta vara på de fakta vi skulle haft glädje av i vår situation. Därav drömmen om den totala dokumentationen, därav den på sina håll förekommande tron att den som bara beskriver hejdlöst inte tar ställning. Någon ställning hamnar man alltid i. Däremot skall man inte låta lura sig och tro att formen är avgörande, även en rent de-

skriptiv framställning kan vara revolutionerande därför att fakta, medvetet serverade i rätt ögonblick, sparkar. Det är totalt meningslöst att mäta relationen mellan verk av teoretisk och empiriskt innebörd i antal trycksidor.

Vad slags kunskap önskar jag producera

när all kunskap inte är lika intressant frågar sig Axel. Kanske att formulera överordnade principer i samhället, kanske som Liedman säger att bygga upp hållningar genom vilka den enskilde kan formulera sin verklighet och delta i utvecklingen av de demokratiska beslutsprocesserna. Detta kräver, sägs det, en (övergripande) historisk forskning som tar sikte på att analysera samhällets grundstruktur och de mekanismer som medför kvalitativa ändringar i dettas ekonomiska basstruktur. Är detta då möjligt? Det förutsätter i vart fall en kontinuerlig grundstruktur som låter sig entydigt analyseras. För Liedman är saken klar, han hänvisar till marxismen som "påstår att det bortom människornas ideologier och politiska handlingar finns ett avgörande mönster i produktionsförhållandena vars grundläggande relationer och utvecklingslagar inte motsvarar mänskliga avsikter." Detta lär inte vara determinism, men om man inte är kinkig med detaljerna har jag svårt att se skillnaden. I vart fall tar det liksom glädjebubblen ut möjligheten att få vara med och utveckla demokratiska beslutsprocesser. Även detta att bidra till att bygga upp en hållning åt någon strider mot mina grundläggande erfarenheter av mänskliga förhållanden. Jag kan hävda vissa ideologiska principer som på angivna villkor relevanta för mig och på sannolika skäl för andra, det är allt.

Liedman polemiserar också mot J. S. Mill vilken han beskyller för att anse att eftersom den grundläggande enheten i humanvetenskaperna är individen, så gör det inget att de väsentliga (L:s värdering) variablerna i hans samhällsteorier förblir orelaterade. Jag är inte beläst i Mills ekonomi och vet inte om beskyllningen är grundad, men menar att det väsentliga är om man ställer krav på entydiga relationer eller icke. I inledningen citerade jag ur Sven Fagerberg och essän "Emanuel Laskers tema". Lasker har formulerat begreppet "unvollendbar", ofullständig, vilket jag tycker är mer tillfredsställande än Marx formuleringar. Fagerberg: "Utvecklingen innehåller ett mått av individuell frihet, evolutionsprocessen är inte deterministisk utan skapande.

Lasker anser sig ha logiskt bevisat att det inte finns någon möjlighet att uppställa en formel ur vilken alla tänkbara aritmetiska satsar kan härledas. Mängden av aritmetiska satsar är därför inte något teoretiskt gripbart begrepp som de givna talserierna (1, 2, 3, osv resp. 2, 4, 6, osv; praktiskt oändliga, men teoretiskt formulerbara) den är både teoretiskt och praktiskt outtömlig, i Laskers terminologi "unvollendbar".

Laskers skiljelinje går sålunda mellan praktiskt outtömlig, men logiskt och teoretiskt gripbar å ena sidan och praktiskt outtömlig, alogisk, icke teoretiskt gripbar å den andra. Svåra och hindrande tankefel uppstår när man som ofta är fallet, behandlar företeelser från den sistnämnda, icke rubricerbara, gruppen, till exempel religion, konst, livsform, politik, som om de tillhörde den förra, rubricerbara." (För utförligare resonemang, läs Fagerberg!)

Det skulle alltså i företeelser tillhörande den senare kategorin alltid i varje given situation finnas ytterligare alter-

nativa möjligheter, ytterligare alternativa utvecklingslinjer utan att vi kan teoretiskt rekonstruera eller förutsäga alla.

Observera att detta inte på något sätt innebär godtycklighet, ett förnekande av överordnade principer eller av kausala relationer, däremot av ett överordnat förhållande. Såväl ett diskuterande av generella modeller som ett logiskt analyserande av förflutna förlopp är fortfarande möjligt. Däremot är det inte självklart att erfarenheterna av sådan verksamhet - enligt mina slutsatser - alltid skall kunna förmedlas i empiriska termer. Här föreligger en likhet med t ex marxism. Liedman formulerar det så: "de alternativa traditionerna förenas alltså i uppfattningen att det är möjligt och nödvändigt att i humanvetenskaperna använda termer som inte har en alltigenom empirisk innebörd." Han ändrar som exempel det marxistiska klasskampsbegreppet som trots sin centrala teoretiska betydelse inte låter sig bestämmas-entydigt empiriskt.

Jag skulle då vilja dra uppmärksamheten till klasskampens mytologiska funktion. För att återknyta till Ege Andersson i inledningen så rör den vid erfarenheten hos den mottagande parten och, på något sätt, strukturerar den. Det förefaller mig uppenbart att myten hos människan talar till djupt liggande primära strukturer och där, ehuru alogiskt, gestaltar innebörder annars svåra eller omöjliga att formulera och ger principer för aktiv handling och individuation. (Vilket kanhända borde formuleras mytiskt!)

Nu säger Liedman dels, apropå klasskampen, att det finns viktiga teoretiska principer som endast låter sig upptäckas och förstås utifrån en viss subjektiv synvinkel, dels - utifrån sin teoretiska förutsättning av ett enhetligt av-

görande mönster baserat i produktionsförhållandena - att ett accepterade av teoretisk pluralism endast kan innebära att man gör flera inbördes oförenliga antaganden om den verklighet man önskar studera.

Om man - vilket förefaller mig rimligare - dels accepterar begreppet "ofullständig", dels accepterar möjligheten av flera grundläggande, men inte allena avgörande, relationsmönster vid sidan av produktionsförhållandena blir en form av teoretisk pluralism närmast oundgänglig. Detta dels för att kunna gestalta utifrån skilda synvinklar, dels för att - i likhet med Lasker - kunna formulera "principer för aktiv handling, grundade på praktisk erfarenhet av handling som möter motstånd." Orimlig blir pluralismen först när en och samma person håller för sant flera relaterbara och logiskt oförenliga ståndpunkter.

En viktig följd av subjektberoendet, inseende de oerhörda skillnaderna i människans situation genom tiderna, blir ett erkännande av tidens och rummets betydelse för vad som är relevant historisk kunskap och kulturell preferens.

Av detta följer i sin tur dels att jag inte kan påtvinga andra det som relevant för mig, dels att identifierandet av relevansrelationer borde vara en väsentlig form av humanistisk kunskapsproduktion.

Att legitimera sin verksamhet

är för Axel ett problem. Det är det inte för mig, oavsett. Vad att bevisa "att arkeologi driver med noe mer enn å rekonstruere og beskrive fysiske miljøer, at den inneholder noe mer enn ren empiri og faktainnsamling om 'daglilivet' og 'hvordan man levde i mid-

delalderen' og tilsvarende trivielle forskningsoppgaver." Det är inte nog men det är nog som legitimation. Dels ger det skattebetalaren råstoff för egen tankeverksamhet utan att vi tuggar åt honom - även om vi ger bettanvisningar och bör ge än fler - det kan nämligen skattebetalaren själv. Inte heller är det den som vill bevara och utforska som skall legitimera sin verksamhet och sina kostnader, det åligger den som vill utplåna för sin vinnings skull, antingen det är privata eller offentliga intressen.

Sak samma gäller for vilken kunskap jag vill producera. Det är bara med mitt eget omdöme jag kan avgöra vilken kunskap som är relevant och det behöver jag inte be om ursäkt för. Den som vill ha annan kunskap producerad får vara vänlig att säga till och den som vill hindra viss kunskapsproduktion skall motivera detta.

Detta vad gäller legitimationen, jag är naturligtvis medveten om att tonläget är forcerat, sjelvfallet är det ej heller svar på Axels viktiga frågor om vilka kunskaper som är relevanta, ej heller något accepterende av all kunskapsproduktion. Vilka kunskaper som är relevanta tänker jag inte videre utveckla, dock hoppas jag at resonemangen tidligere har gett vissa antydningar.

Till slut,

når jag ser igenom ovanstående grips jag av en ångslan att det till dels skall tas som ett allmänpositivistisk försvar eller en ovilja att ta sida. Så är det inte menat. Sant är att det inneholder mycket både- och, sant är också att synpunktene är preliminære og oge-nombearbetade, jag förbeholder mig retten till åsiktsbyte.

Så vill jeg hevda rätten och skyldighe-
ten till deskriptivt arbete och arkeolo-
gisk särart, men också den studerande
människans rätt att hämta metoder,
argument och innehåll varhelst det
henna lyster.

Så vill jeg hevda individen som den
grundläggande enheten i humanveten-
skaperna - både som utövera och ob-
jekt - och förneka existensen av ett
avgörande mönster inom produktions-
förhållandena eller annorstädes utan
att för den skull anse det onödigt att
relatera de samhällsteoretiska variab-
lerna till varandra eller förneka olika
arter av överindividuell dynamik.

Så vill jeg också slutligen kraftigt hevda
respekten för fakta - såväl de kuriösa
som de triviella - och en fast empirisk
förankring, men samtidigt erkänna re-
levansens subjektsberoende och rätten
att för att fullfölja människolivets cen-
trala uppgift att förflytta innehåll från
det omedvetna till det medvetna "använ-
da termer som inte har en alltigenom
empirisk innebörd."

Svar till Olof Stroh:

"Att forstå vad man läser är ofta ett
problem". Det problemet er OS ikke
alene om. Men gjennom fortolkningene
av Laskers filosoferinger skinner OS
ledestjerne gjennom vitenskapsens ur-
anskakelige veter klar og ren: Nemlig
troen på den teoretiske pluralismen
som den etisk, moralske og vitenska-
pelig mest korrekte metoden. Dens
talsmenn gjør krav på en variasjons-
rikdom i forklaringene og en totalitet
og mangfoldighet i innfallsvinklene som
er mulig av den grunn at man apriori
og metodisk er åpne for de alternative
mulighetene og "ytterligere alternativa
utvecklingslinjer", eller i Laskers ter-
minologi, troen på historieskrivningens
nödvendige "unvollendbarkeit". At his-

orieskrivningen lider av ufullstendig-
het er ganske åpenbart, men jeg stiller
meg tvilende til om den teoretiske plu-
ralismen kan endre dette forhold: For å
si det med Maurice Godelier, så er
"det inte så att historien för en marxist
är en kategori som förklarar, det är
tvärtom en kategori man förklarar (Go-
delier 1973/75:108). Poenget er altså
å forklare historien, dvs å skape orden
og logikk og sammenheng i mangfoldig-
heten. Pluralismen er etter min me-
ning en måte å legitimere det teoretisk
vakuum som oppstår når man akseptere
er at alt er mulig og like betydnings-
fullt. Konsekvensen blir derfor ikke,
som ofte hevdet, en mer nyansert virke-
lighetsoppfattelse. Den resulterer snar-
ere i en virkelighetsbeskrivelse uten
at virkeligheten-historiens-mangfoldig-
het av detaljer og tildragelser kan rela-
teres og føyes sammen til en forståelig,
logisk forenlig helhet. Historikernes (og
arkeologens) fornemste oppgave er å
virkeliggjøre Godeliers pretensjoner.
Det pluralistiske utgangspunkt ikke bare
vanskeliggjør denne oppgaven - den gjør
den umulig å løse. I det følgende vil jeg
begrense meg til å kommentere to av
OS's mange standpunkt som jeg synes
er særlig viktige å klargjøre:

A. Å hevde det subjektive momentet i
forskningsprosessen er i dag hverken
et særlig avansert eller sofistisert
standpunkt. Den diskusjonen er for-
lengts forpasset til den vitenskapsteo-
retiske underskog. Følgelig er det i
fortsettelsen ikke bare nok å hevde -
eller akseptere - at et slikt moment
eksisterer: Poenget må under alle om-
stendigheter være at erkjennelsen av
det subjektive momentet må integreses
som en aktiv del i forskningsprosessen.
Det vil i praksis måtte medføre at man
klargjør a) hvor det subjektive momen-
tet påvirker forskningsprosessen, dvs
på hvilke stadier og nivåer den påvirkes,
og b) hvilke konsekvenser den/de sub-
jektive moment har - eller vil få - for

utfallet av forskningsprosessens resultat, nemlig kunnskapsproduktet. Denne diskusjon er uløselig forbundet med den rolle vi tillegger den humanistiske forskningen i det samfunn vi omgir oss med. Med "forskningens rolle" skal i denne sammenheng forstås den effekt den humanistiske forskningens resultater skal (hvilket er et individuelt standpunkt) og kan (hvilket er et spørsmål om hva som er mulig og gjennomførbart) har på samfunnets nåværende og fremtidige planlegging. Humanistisk kunnskap er interessant kun når den kan anvendes i det ideologioppbyggende arbeide, sier Liedman. Om Stroh er enig eller uenig i dette fremgår ikke særlig klart. Mitt poeng er i alle fall å gjøre Liedmans standpunkt til mitt eget. Men det innebærer dermed at man også tar standpunkt til hva man ønsker å studere, og hvilken kunnskap man ønsker å produsere. Olof Stroh har fortsatt ikke overbevist meg om at et pluralistisk utgangspunkt gjør det mulig å presisere et svar på disse spørsmålene. For min egen del innebærer de blandt annet en avstandtagen fra faktainnsamling for faktainnsamlingens egen skyld, en avstandtagen fra de enkle isolerte påstander, de "objektive" sannheter, empirien for empiriens egen skyld. Jeg betrakter heller ikke den "totale forklaring" som et selvtilstrekkelig mål, der en opphopning av detaljer og former, forhold og egenskaper tilslører den dominante, overgripende logikk og strukturelle sammenheng. Ad hoc-forklaringer er uinteressante, nettopp fordi de er "ad hoc", og ikke har sin genesis i en oppfatning om hvordan tingene kan henge sammen på et overgripende plan. Som sagt, det gjelder å skape orden i historiens mangfold og det gjelder for historikere så vel som for arkeologer.

B. Respekten for fakta (eller rettere sagt "data", kunnskapsproduksjonens byggsteiner) er selvfølgelig tilstede i like høy grad blandt marxister som

ikke-marxister, men det er en yndet sport blant borgerlige historikere å frata marxistiske historikere enhver faglig selvrespekt ved kontinuerlig å beskyldte dem for manipulasjon og forakt for datamaterialet. OS fører elegant denne tradisjon videre. For å avklare og avslutte denne dispuTT (som i sak er helt meningsløs) vil jeg sitere Genovese som i en artikkel om forholdet mellom historieskrivningen og sosialismen poengterer at "...vår marxisme är därför i sig själv en arbetsprocess som inte binder oss till något som inte kan verifieras eller hävdas som den mest sannolika förklaringen av de fakta som står till vårt förfogande" (Genovese 1971/1975:26). Marxismens avvikende historieoppfatning medfører selvfølgelig at såvel andre data som andre datakombinasjoner er aktuelle og avviker fra den etablerte, borgerlige historieskrivningen: Hypoteser, problemformuleringer og teoridannelsene avviker fra de "tradisjonelle". At de dermed skal være mindre akseptable eller mer løgnaktige som følge av at man har "manipulert" eller "oversett" det empiriske grunnlaget, er en oppfatning som faller på sin egen urimelighet.

Axel Christophersen.

Litteraturhenvisninger:

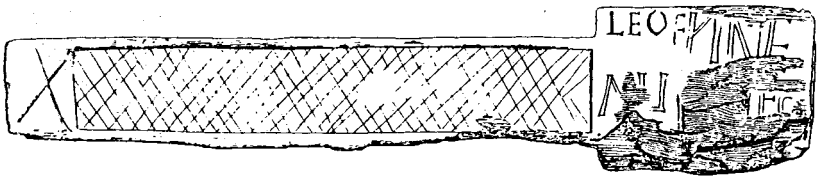
- Genovese, E. "Att vara socialist och historiker", s 20-27 i "Teori och metod för ekonomisk och social historia" av Rolf Adamson. Lund 1975. Artikeln er først publisert av Genovese i 1971 i "Red and black: Marxian Exploration in southern and Afro-American History."
- Godelier, M. "Antropologi och ekonomi", s 60-126 i "Bas och överbyggnad". Stockholm 1975.

"Vad har hänt? Fältet är fritt för allehanda gissningar, men det förefaller som om det arkeologiska materialet från grävningen på Thuletomten skulle kunna tagas med i bilden då man söker rekonstruera missionsbiskopen Bernhards öde". - Så avslutar Ragnar Blomqvist kapitlet "Ett missionsöde" i redogörelsen om den sk "Thulegrävningen" i Lund 1961. Blomqvist sammanställer i avsnittet fem speciella föremål från 1000-talets början, med missionsbiskopen Bernhards öde. Underförstått innebär avslutningen att föremålen tillhört Bernhard och efter hans plötsliga död spritts i Lund. De fem föremålen är ett pennskrinlock med dekor i den sk "Winchesterstilen", en elfbenskam, en stol, en bit sidentyget och ett drakhuvud av brons.

Utgångspunkten för Blomqvists tolkning är att de fem fynden är för "fina" för sin omgivning, t ex att "stolen är otänkbar som möbel i någon av lerhyddorna på platsen". Med den sk PK-banksgrävningen" 1974-1975 på granntomten har emellertid "lerhyddorna" ändrat karaktär och blivit en mer differentierad bebyggelse med bl a lång-

hus av samma typ som finns i de danska ringborgarna. Förutom "Trelleborg"-huset på "PK-bankstomten" har ett liknande långhus lokaliserats även på "Thuletomten". Utgångspunkten för Blomqvists tolkning har alltså försvunnit, varför det kan vara dags att syna även själva tolkningen av fynden.

Blomqvist menar att sidentyget ingått i en liturgisk dräkt, att elfbenskammen tjänat som en liturgisk kam, att stolen använts som biskopsstol, att drakhuvudet suttit som prydnad på ett relikskrin och att pennskrinet tillhört en präst. Blomqvist har med rätta påpekat fyndens speciella karaktär, men extravagans var knappast reserverat för prästerskapet, varför sidentyget och elfbenskammen (som i sig själva inte är klara kyrkliga föremål) kan ha tillhört även världsliga stormän. Stolen var, som Blomqvist själv nämner, en symbol inte bara för kyrklig makt utan också för världslig makt, varför hans snäva tolkning måste ifrågasättas. Han skriver vidare om drakhuvudet att dess holk, vid påträffandet, innehöll "ett hårt ämne, troligen ben". Svårigheterna att särskilja ben och horn öppnar möjligh-

Ragnar Blomqvists teckning av pennskrinlocket kompletterad med några detaljer i inskriften

ten för att det hårda ämnet var rester av ett dryckeshorn, på vilket drakhuvudet suttit som ett ändbeslag! Slutligen menar Blomqvist att pennskrinlocket måste ha tillhört en präst, eftersom prästerna hörde till de fåtal skrivkunniga i början av 1000-talet. Den tidigare olösta inskriften på lockets undersida visar emellertid att även andra personer än präster behärskade det latinska alfabetet i det äldsta Lund. Efter en närmare granskning har inskriften kunnat tydas till LEO FWINE MY(NET)ER(E). "Mynetere" är det anglosaxiska ordet för "myntare" och namnet "Leofwine" förekommer mycket riktigt på lundamylnt från Knut den stores tid till och med Sven Estridssons tid. En felaktigt använd reversstämpel visar att Leofwine först verkade i Lincoln, där namnet också är känt på mynt från Ethelred II:s tid.

Det verkar alltså som om missionsbiskopen Bernhard inte bara försvann plötsligt ur de historiska källorna, utan också bör förpassas från den arkeologiska diskussionen. . .

Trots att Ragnar Blomqvists tolkning måste vara felaktig har hans behandling av de fem fynden ett mer allmänt och metodiskt intresse, även utanför en lundensisk horisont!

Gemensamt för de fem föremålen är att de faller lite utanför den stora gruppen av vanliga fynd, som kan användas för t ex dateringar och funktionsbestämningar. Liknande udda föremål sätts i bästa fall in i ett "kulturhistoriskt sammanhang", som kan gälla t ex beskrivningar av mathållning och dräktskick. De kulturhistoriska beskrivningarna tenderar dock att hamna vid sidan av egentliga analyser och övergripande diskussioner.

Frågan är alltså om det inte är dags att mer metodiskt angripa de "udda föremålen" och föra in dem i större sammanhängande analyser. Blomqvist visar här vägen mot andra sammanställningar av de "udda föremålen", än de kulturhistoriska beskrivningarna, fast hans tolkning har blivit för inriktad mot en enda historiskt känd person.

Troligen kan de "udda föremålen" fr a utnyttjas för att mer allmänt kunna ge en social karakteristik av en undersökt bebyggelse. Dräktskicket säger inte bara att människor hade kläder utan även något om bärarens rang. Mathållningen visar inte bara att människor åt, utan också något om levnadsförhållandena i allmänhet.

Utgångspunkten för nya analyser måste vara att försöka ringa in dels föremål som symboliserade rang (t ex en stol), dels föremål som markerade ett särskilt levnadssätt (kanske ett dryckeshorn?). Problemet är att avslöja dåtidens värdesystem, men kanske kan olika attribut för rang och levnadssätt spåras genom associationskedjor. Dessa associationskedjor kan byggas upp med hjälp av skriftliga källor, bilder och vissa arkeologiska material (t ex vikingatida gravfynd).

Ännu saknas alltså klara utgångspunkter för analyser av de "udda föremålen" varför "fältet är fritt för allehanda gissningar, men det förefaller som om det arkeologiska materialet från grävningen på Thuletomten skulle kunna tagas med i bilden då man söker rekonstruera. . ." de sociala förhållandena under första hälften av 1000-talet i Lund.

Litteratur

Anders Andrén

Blomqvist, R. - Mårtensson, A. W.
1963 Thulegrävningen 1961
Mårtensson, A. W. (red.) 1976 Uppgrävt förflutet för PK-banken i Lund

En missionär som under ett
tummult blir av med sina tillhörigheter.....
eller..... en välbeställd myntmästare tronande i

sitt långhus där han tar en öl och
låter sig kammas av favoritprillan,
medan dagens produktion
räknas in på vaxet i
pennskinslöcket....

..... eller.....?

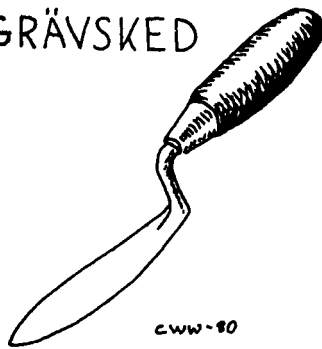
föremålsnomenkla turförnordiskmede ltid

Bakom detta långa namn döljer sig ett projekt som i all enkelhet sysslar med namn på arkeologiskt föremålsmaterial från historisk tid. Nordisk Kulturfond bekostar arbetet med att göra en illustrerad ordbok till hjälp för föremålsregistreringen.

Bakgrunden till projektet är problem som uppstått i samband med hantering av fyndmaterial från framför allt stora stadsgrävningar. Dessa material är oftast mycket omfattande både vad gäller fyndmängd och antal föremålstyper. Behovet av en klar terminologi vid beskrivningen av dessa föremål har visat sig vara stort. Begreppsförvirringen är på många håll stor, vilket innebär problem vid den fortsatta materialbearbetningen. Sökningen av ett föremål försvåras på grund av att skilda benämningar används på samma företeelse. Ett gemensamt intresse för alla, oavsett forskningsmålsättning, torde vara att materialet går att finna i magasin och kataloger. Ett enhetligt språk för den enkla beskrivningen är då helt nödvändigt, särskilt när nu datatekniken allt mer kommer att utnyttjas för praktisk hantering av de enormt stora material det oftast handlar om.

Projektets målsättning är att ställa samman en femspråkig ordbok, som i första hand skall kunna vara till hjälp vid den registrering som syftar till uppordning och återfinning. Avsikten med ordboken är inte att styra katalogiseringsarbetet i en speciell riktning utan endast att underlätta den föremålsbeskrivning som är nödvändig för alla brukare. Eftersom projektet inte sysslar med registreringsmetoder kommer man inte att leverera ett för alla spe-

GRÄVSKED

cww-80

cialinriktningar komplett benämningssystem. Något sådant vore helt orealistiskt med tanke på alla de probleminriktningar, som i så fall borde beaktas.

Ordboken är upplagd på fem språk, isländska, danska, norska, svenska och finska. Syftet är att finna enhetliga benämningar inom varje språk, alltså inte en enhetlig nordisk terminologi. Valet av termer görs ur vad som bedöms som gängse språkbruk och allmänt vedertagen terminologi. Nykonstruktioner undviks i görligaste mån. Ordboken kommer att tryckas på lösa blad för att kunna sorteras efter olika behov. Den kommer även att förses med en generell litteraturförteckning och i vissa fall får de enskilda bladen på baksidan uppgifter om speciallitteratur för föremålet ifråga. Där så är möjligt, och kan ses befogat, kommer arbetet att kompletteras med särskilt märkta ark för typillustrationer och teknik.

Íslenska

Dansk

Norsk

Svenska

Suomi

KAMBUR

bein
hornbein
horn
tré
járn
koparblanda

KAM

ben
tak
horn
træ
jern
kobberlegering

KAM

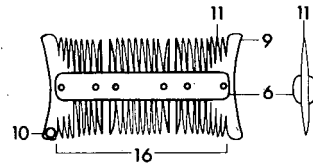
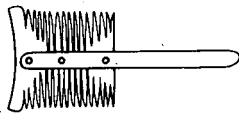
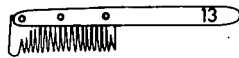
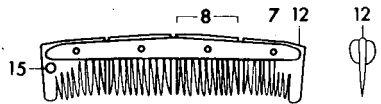
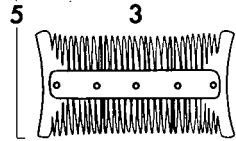
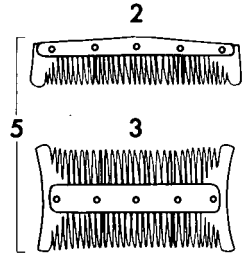
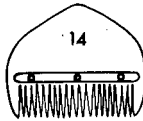
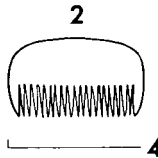
bein
gevir
horn
tre
jern
kopperlegering

KAM

ben
horn (benhorn)
horn (slidhorn)
trä
járn
kopparlegering

KAMPA

luuta
sarvea
sarvea
puuta
rautaa
kuparilejeerin-
kiä

1 langtenntur kambur	1 langtandskam	1 langtannskam	1 långtandskam	1 pitkäpiikkinen kampa
2 einhliða kambur	2 enkeltkam	2 enkelkam	2 enkelkam	2 kampa
3 tvíhliða kambur	3 dobbeltkam	3 dobbelkam	3 dubbelkam	3 kaksipuolinen kampa
4 kambur (ósamsettur)	4 helkam (usammensat)	4 helkam (usammensatt)	4 helkam (osammansatt)	4 kampa (yksiosainen)
5 kambur (samsettur)	5 delkam (sammensat)	5 delkam (sammensatt)	5 delkam (sammansatt)	5 kampa (moniosainen)
6 spöng	6 skinne	6 skinne	6 skena	6 lista
7 hnoðnagli	7 nitte (-hul)	7 nagle (-hull)	7 nit (-håll)	7 niitti (reikä)
8 miðhluti	8 melleplade	8 mellomplate	8 mellanskiva	8 välilevy
9 endahluti	9 endeplade	9 endeplate	9 ändskiva	9 päätelevy
10 tygilgat	10 strophul	10 opphengningshull	10 upphängningshåll	10 ripustusreikä
11 tennur	11 tænder	11 tenner	11 tænder	11 piit
12 bak	12 ryg	12 rygg	12 ryg	12 selkä
13 skaft	13 skaft	13 håndtak	13 skaft	13 varsi
14 handfang	14 fane	14 håndtak	14 grepp	14 kädensija
15 naglagat	15 plökhul	15 plugghull	15 plugghål	15 telkinreikä
16 tannablanda	16 tandsæt	16 tannsett	16 tandsätt	16 piit

Arbetet bedrivs dels i arbetsgrupper bestående av specialister från de olika länderna, dels genom direktkontakt med olika institutioner. Samordning och redigering utförs av en redaktion varefter bladen sänds ut till granskning hos berörda specialister. Eftersom en stor del av arbetet sköts per korrespondens är det tämligen tidsödande. Hittills finns ca 80 föremål genomgångna och mycket återstår än. Det är dock vår förhoppning att fler av våra kollegor skall vara villiga att bistå med grundmaterial och synpunkter.

Nomenklaturbladen har under det gångna året prövats på flera större utgrävningar och där visat sig väl fylla sin avsedda funktion. Då är väl att märka att bladen inte varit helt kompletta, illustrationerna preliminära och flera föremålskategorier saknats.

Projektets fasta medarbetare består av en redaktion med en medlem från varje land. Dessa är Gisli Gestsson, Island, Anna Järpe, Sverige (tillika projektledare), Rikke Olsen, Danmark, Pekka Sarvas, Finland samt Erik Schia, Norge. Till projektet är knutet ett råd som

förutom att fungera som referensgrupp även har det yttersta ansvaret inför Nordisk Kulturfond. Rådet består även det av en representant för varje land, nämligen Björn Ambrosiani, Sverige, Mogens Bencard, Danmark, Martin Blindheim, Norge, Carl Jacob Gardberg, Finland och Thor Magnusson, Island.

I dagarna kommer ett provtryck att sändas ut till samtliga museer och institutioner i Norden. Detta för att lämna en mer handgriplig information om verksamheten och dess resultat och inbjuda till subskription för att rätt kunna bedöma upplagans storlek. De färdiga bladen har börjat iordningställas för tryckning samtidigt som arbetet med att ställa samman nya fortsätter.

För att påskynda och underlätta arbetet vill vi gärna ha fler intresserade medhjälpare. Det är vår förhoppning att denna information och provtrycket får ett gott gensvar såväl vad gäller medarbetare som prenumeranter.

Anna Järpe
Statens Historiska Museum
Box 5405
S-114 84 STOCKHOLM

MYGEL! ?

Under kuppertade former höll Medeltidsarkeologiska föreningen den 26 februari kl. 12.00 innevarande år, årsmöte, varvid den sittande styrelsen beviljades ansvarsfrihet samt omvaldes. Valutgången betingades utan tvivel av den närvarande medlemsmajoritetens uppknytning till styrelsen. Det måste anses vara en angelägen uppgift att vid nästa årsmöte åstadkomma en förändring av styrelsesammansättningen.

Metaredaktionen

DEBATT

VAR ARKEOLOGISKA PROFIL ...

Med anledning av Knutsson, Nordeman, Sandstedt och Zerpes (KNSZ) debattinlägg i META 2, vill jag, som en som sysslar med förhistorisk arkeologi, göra ett par kommentarer angående både deras artikel och den som de i sin tur har kommenterat (Järpe, Redin, Wahlöö 1979).

I. För det första, vill jag varmt instämma i KNSZs påstående att det är viktigt att arkeologer har kunskap om geologi och geologiska processer (s 18). Men deras påstående på samma sida att det inte förekommer geologiska kurser i arkeologiuervisningen på högskolan i Sverige är numera fel. Här i Lund startades vt 1979 en heltidskurs inom arkeologi med beteckning Ak 005: Arkeologi, kvartärgeologi. Kursen ordnades främst av Ronnie Liljegren, kvartärgeologiska institutionen, i samarbete med den arkeologiska institutionen och är avsedd som ett fjärde betyg i arkeologixamen. Den är således öppen såväl för studenter som sysslar med medeltidsarkeologi som för de som sysslar med förhistorisk arkeologi, fast det bara var den senare kategorien som deltog denna gång. Kursen omfattar 6 delkurser: organogen jordartslära, minerogen jordartslära, kompletteringskurs, dateringsmetoder och miljöanalys, Nordens regionala kvartärgeologi samt Nordeuropas kvartära miljö och dess förändringar och en avancerad fältundersökningskurs. Som en av de studenter som läste denna kurs, skulle

jag vilja understryka KNSZs påstående att geologiska kunskaper är av fundamental betydelse för alla arkeologer, vare sig de kallar sig för förhistoriker eller för medeltidsarkeologer. Detta blir särskilt aktuellt om man accepterar JRWs påstående att lagrens tillkomstsätt är ett viktigt element i en sektionsritning (Järpe m fl 1979 s 33). Som KNSZ har framhållit, är våra bas-kunskaper inte nödvändigtvis tillräckliga för att vi själva skall kunna bestämma tillkomstsättet i fält (s 18). Vi kan inte tillämpa JRWs beteckningsschema om vi inte har dessa geologiska kunskaper. Nu är det dessvärre så att på grund av bristande deltagareantal (endast 2 behöriga studenter sökte till kursen) kommer inte denna kurs i kvartärgeologi att som planerat ges vt 1980. Om inte intresset för kursen ökar, verkar det som om kursen måste läggas ner. Med tanke på vad som framhållits ovan, är denna brist på intresse bland arkeologistudenter (både förhistoriker och medeltidsarkeologer, på alla nivåer) ett skrämmande och ledsamt tecken. Själv tycker jag att vi som arkeologer borde se till att en kurs liknande den som har startats i Lund ingår som en obligatorisk del i den svenska arkeologutbildningen.

II. Som ett led i debatten beträffande JRWs artikel, skulle jag själv vilja kommentera ett par saker. Jag tror att de flesta är överens om att ett standardiserat beteckningsschema skulle underlätta sektionsritning och

-användning. Men det är olyckligt att schemat i fråga använder några symboler som redan används av geologer för att beteckna andra begrepp än de JRW beskriver. KNSZ har också märkt detta (s 17 f), men flera exempel än de citerar kan noteras: JRWs symbol "E" används av kvartärgeologer som beteckning för brunnosstorv (Nilsson 1972, s 198), deras symbol 10 används av geologer för de finare jordfraktionerna "sand eller mo", medan bland geologer "grus" har en annan symbol (Nilsson 1972, s 194; se även KNSZ 1979, s 18), JRWs symbol 14 betecknar "morän" för geologer (Nilsson 1972, s 194), nr 28 används av geologer för att beteckna "grovdetritus gyttja" (Nilsson 1972, s 195), osv. De flesta av oss anser nog att det kan vara till fördel för både arkeologer och geologer att kunna kommunicera och att kunna utbyta material sinsemellan; därför är det farligt att de båda disciplinerna använder delvis samma symboler för att beteckna olika saker i de enskilda facken. Visserligen tillägger JRW att deras symboler endast avser lagerbildningar som har samband med mänsklig aktivitet (s 35), men likväl kan sektionsritningar tolkas fel av geologer som ser dem. För övrigt fattar jag inte hur (eller varför) man skall skilja mellan lager av mänsklig/kulturell art och de av geologisk art (JRW 1979, s 35) -- särskilt inom stenåldersforskning torde detta vara närmast en omöjlighet. Dessutom förlorar man mycket kunskap om man försöker dra sådana gränser. Människan är en del i den geologiska/naturliga världen, och sektionsritningen kan inte och bör inte skilja dessa fenomen åt.

Vidare är jag inte överens med JRW om att lagren alltid skall avgränsas från varandra med heldragna linjer (s 33). Processer såsom urlakning, froströrelser, djuraktiviteter, osv gör att ur-

sprungligt klara gränser mellan lager kan blandas och blir suddiga. JRW menar att "en sektionsritnings uppgift är att grafiskt åskådliggöra ett händelseförlopp" (s 33). Det faktum att lagergränserna har förändrats efter det att lagren lagts ner är också en händelse, vars tillkomstsätt borde registreras/tolkas. Här måste jag alltså ansluta mig till KNSZ (s 18) och till Susan Limbrey:

If the lateral and vertical variation of materials is considered, and the effects of mixing of materials during and after deposition are taken into account, it becomes clear that boundaries can and do fade out, and to project them for the sake of completeness introduces the possibility of failing to understand the significance of mixing processes, and consequent error in correlation of artifacts or archaeological features with stratigraphic layers (Limbrey 1975, s 275).

Man bör ange heldragna gränslinjer där de är klart synliga; annars bör man låta bli att dra linjer som inte finns. Huvudsaken är att sektionsritningen anger tillkomstsättet för sektionen som helhet såväl som för dess enhetliga delar.

Jag tycker att standardisering i te sektionsritning borde uppmuntras. Men även då jag håller med författarna om att profiltolkning bäst kan göras i fält (Järpe m fl 1979, s 33), kan jag emellertid se en viss fara i en alltför rigörös tillämpning av det arbetssätt som de förordar. Det kan hända att den sjunde sektionen man preparerar fram motbevisar ens ursprungliga tolkning av tillkomstsättet för vissa lager (se även Limbrey 1975 s 274). Då kan det vara svårt att "tolka om" de första 6 sektionsritningarna/tolkningarna så att

de överensstämmer med den nya tolkningen. Man skulle kunna undvika den svårigheten genom att skilja JRWs "typbeteckningar" från deras "innehållsbeteckningar" på sektionsritningar. Man kunde registrera lagerföljden så noggrant och objektivt som möjligt, med hjälp av exempelvis JRWs innehållsbeteckningar eller av ett befintligt geologiskt schema (eller varför inte Troels-Smiths schema (Troels-Smith 1955)). Denna beskrivning skulle då inte ändras på och kunde så stå som referens. På samma sektionsritning kunde man ha en skiss till, i vilken man anger det tilltänkta tillkomstsättet för lagerna. Här kunde man utvidga JRWs typbeteckningsschema så att det avser även fenomen av geologisk art. Dessa tolkningsförsök kan betraktas som arbetshypoteser, att modifieras efter hand under utgrävningens lopp. Men oberoende av vilken metod man anammar, tycker jag att det är klart att geologiska kunskaper är ett måste för varje arkeolog. Jag hoppas

att geologiundervisning blir en naturlig del i alla framtida arkeologers utbildning.

Deborah Seitzer Olausson

Litteratur

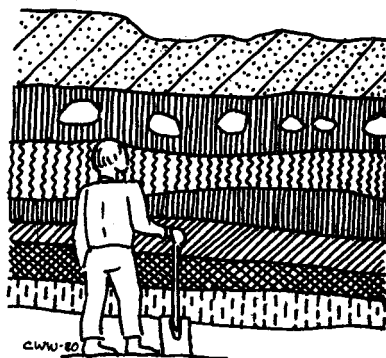
- Järpe, A., L. Redin & C. Wahlöö 1979 Ett standardiserat beteckningsschema för sektionsritning. Fornvännen 1979/1, s 32-44.
- Knutsson, H., K. Nordeman, F. Sandstedt & L. Zerpe 1979 Debatt. Skrafferingsproblem. META 2, 1979, s 17-19.
- Limbrey, S. 1975 Soil Science and Archaeology. London: Academic Press.
- Nilsson, T. 1972 Kompendium i kvartärpaleontologi och kvartärpaleontologiska undersökningsmetoder. Lunds Universitet.
- Troels-Smith, J. 1955 Karakterisering af løse jordarter. Danmarks Geologiske Undersøgelse. IV. Række. Bd. 3. Nr. 10.

ÅTER TILL FRÅGAN OM SKRAFFERINGSSYSTEM...

Inledningsvis är det trevligt att få konstatera att det uppstått diskussion kring det beteckningsschema som publicerades i Fornvännen 1979/1. Vi vill främst kommentera inläggen på de punkter där vi anser att det föreligger missförstånd och där det rör sig om principiella motsättningar.

Till Deborah Seitzer Olausson:

Det är lätt att hålla med om att geologiska kunskaper är av betydelse för arkeologer (kanske inte av fundamental, men dock). Det är viktigt att ha klart för sig att ritningsdokumentationen förmedlar en arkeologisk tolkning, bakom vilken ligger uppfattningar om samman-

hang och helheter som vuxit fram under utgravningsprocessen; eventuellt kan det finnas en bakgrund av erfarenheter från andra situationer och andra förhållanden. Arkeologen har ansvar för att aktivera denna bakgrundskunskap och återföra den i dokumentationen. I de fall där geologiska komplikationer förekommer i en lagerbild tillkallar de förnuftiga trots geologiska baskunskaper kvartärgeologisk expertis (eller tar lagerprover) för att utreda ett lagers karaktär och sammansättning. Det vore, vad vi kan förstå helt omöjligt att bedriva vissa stenåldersundersökningar utan ett nära samarbete mellan arkeolog och geolog. Arkeologen är emellertid i fält primärt för att syssla med kulturhistoriska problem, inte geologiska. Skomakaren skall bli vid sin läst. Att enstaka arkeologer (väl särskilt inom stenålderssektorn) besitter en dubbelkompetens med arkeologi och kvartärgeologi förändrar givetvis inte syftet med den arkeologiska forskningen.

Medeltidsarkeologin har självklart liksom andra arkeologiska specialområden anledning och skyldighet att så långt som möjligt - dvs så länge detta är relaterat till de problem som avses bli lösta - utnyttja andra discipliners metodiska möjligheter. Ett gott exempel ges i De arkeologiske utgravninger i Gamlebyen, Oslo, Bind I, där pollenanalysen ifrågasatte den på arkeologisk väg utförda tolkningen av stratigrafien. Exemplet innebär dock inte att man i Gamlebyen skulle avstått från sin arkeologiska tolkning, utan att man i en situation av motsägelser hade ett till lösningsalternativ av det aktuella problemet formulera prövbara hypoteser. Metodiskt kan arkeologen befinna sig i samma situation i förhållande till t ex den tolkning av en anläggning, som utgår från ett arkivaliskt material: han har att utföra sin arkeologiska analys, tolkning och dokumentation. Resultatet av detta

skall relateras till tolkningar, som kan nås på annan väg och en utvärdering skall genomföras.

En arkeolog kan inte vara någon sorts expert på allt. Han kan inte klara av att vara geolog, osteolog, vedanatomet, statistiker, konstvetare, handskriftsexpert, runforskare, socialantropolog, botaniker, byggnadstekniker, skeppsbyggare . . . vid sidan av sin centrala uppgift att bedriva historieforskning med utgångspunkt i materiella lämningar. Han kan - och bör, åtminstone till viss del - ha sådant perspektiv, att han kan uppfatta sin egen begränsning, så att han kan söka sig lämpliga arbetspartners i sin verksamhet. Han får definitivt inte framträda med falska pretentioner. Det måste klart framgå på vilken kompetensgrundval en analys viljar. Tar arkeologen ställning till ett geologiskt lager, skall han göra detta med relevant kompetens - inte på något halvdilettantiskt sätt.

Med detta har angivits att arkeologin inte är ute efter samma fenomen som geologin. DSO blir direkt obegriplig när hon säger sig inte fatta hur (eller varför ???) man skall skilja mellan kulturlager och geologiska lager. Stycket slutar också följdriktigt med ett populistiskt uttalande om att människan är en del i den geologiska/naturliga världen. Är då inte detta den naturligaaste av världar?

Så till enskildheter: Vad det gäller de heldragna lagergränserna har det inte varit vår mening att linjer skall dragas där inga gränser finns att se. I och för sig är det svårt att förstå att man kan missförstå oss på denna punkt, men det är möjligt att kommentaren i detta avsnitt är för lapidarisk. Vad vi vänder oss emot är en ritningsteknik där arkeologen trots tydliga innehållsskillnader inte tar ställning till vad dessa skillna-

der representerar genom att markera lagergränserna. Mot bakgrund av denna grundsyn är det också lätt att hålla med DSO i vad som övrigt sägs om sekundära förändringar i en lagerbild.

DSO håller med om att sektionstolkningen bäst sker i fält, men menar något inkonsekvent att detta i sig utgör en fara, eftersom tolkningen kan komma att ändras mellan den 1:a och 7:e sektionen inom en grävningssyta. Vi förstår inte var faran ligger. Framkommer förhållanden som ifrågasätter en tidigare gjord tolkning, måste givetvis dessa nya fakta beaktas. Den tolkning som inte utförts kan ju inte ifrågasättas, ej heller värderas. Det exempel, som DSO tänker sig visar tvärtom vikten av ingående analys i fält. Hur skulle annars den 7:e sektionen kunna få konsekvenser för tolkningen av de 6 första? Föreställningen att arkeologens uppgift är att endast redovisa absoluta sanningar är farlig.

De av DSO och KNSZ (META 2 1979) framförda anmärkningarna mot definitioner och symboler i beteckningsschemat förefaller i stort berättigade. De är ju också välkomna led i den diskussion som måste till för att göra schemat mera precist och användbart. Det skulle dock föra för långt att gå i detaljer i META. En bra väg till revideringar borde vara ett seminarium för fält-

arkeologer med aktiva erfarenheter av sektionsritning enligt det nya schemat.

Det beteckningsschema vi diskuterar är avsett som ett praktiskt hjälpmedel. Vad gäller enskilda symbolers utformning hävdar vi inte någon principiell ståndpunkt. Det enda kravet är att de skall vara grafiskt funktionella. Detta innebär dock med nödvändighet en begränsning, eftersom det inte finns så många vettiga sätt att skraffera ett lager på. Man är t ex i stort sett hänvisad till den lodräta och snedställda linjen.

Principiellt hävdar vi att:

en sektionsritning grundar sig på en tolkning; denna tolkning skall vara utförd i så nära anslutning till objektet som möjligt - dvs i fält; den genomförda tolkningen utgör svar på ställda frågor, i detta fall kring tidsförlopp, samband och innehåll.

Vi ställer kravet att ritningen är genomtänkt, fullständig och överskådlig.

Vi menar att det förslag till beteckningsschema som diskuteras är ändamålsenligt utifrån sin målsättning. Varje förbättring är dock - givetvis - en förbättring.

Lars Redin
Claes Wahlöö

I sin välgörande kritik av York-grävningarna berörde Claes Wahlöö i META nr 1 sid 18 ff också problemet "environmental archaeology". Såvitt jag vet av egen erfarenhet från lundagrävningarna är provtagningarna där, för biologer och zoologer/osteologer minimala, vilket i och för sig är förvånande med tanke på hur länge Kulturen bedrivit arkeologiska undersökningar systematiskt men också med tanke på närheten till olika universitetsinstitutioners expertis på dessa områden. Men begreppet "environmental archaeology" är ju ett relativt nytt begrepp för medeltidsarkeologer och förmodligen klart underskattat - kanske p g a att man stirrat sig blind på att söka koppla historiska data till de påträffade fynden och lämningarna (med den därtill hörande stora satsningen på dendrokronologien som följd). De resultat som hittills blivit publicerade (från York, Århus, Bergen m fl platser) visar dock nödvändigheten av hjälpvetarna för att kunna skapa en miljöbild, en bild som vi med de traditionella fynden bara kan rekonstruera till en del.

ETT FRÖ, ETT FRÖ!

All vår början bliver svår och problemen för dagen är hur proven ska tas, var ska de lagras, vem ska analysera dem och sist men inte minst; vad kommer det att (få) kosta i tid och pengar.

Under 1979 års utgrävningar i Tønsberg har dessa frågor livligt diskuterats och åsikter och metoder från Danmark, Norge, England och Sverige ventilerades. Inte oväntat stod de engelska och danska åsiktsriktningarna för en noggrann, men tidskrävande metodik medan de svenska och norska för en tidsbesparande och kanske mindre noggrann. Till skillnad från städer som York, Bergen, Oslo, Århus och Lund saknar Tønsberg universitet och möjligheterna att få sakkunnig bedömning av speciella problem på platsen var ytterst små.

Metoden för insamlingen fick alltså göras så att så stor del av den undersökta volymen som möjligt kunde göras tillgänglig för framtida analyser, samtidigt som den skulle göras så okomplicerad att alla fältarbetare kunde genomföra provtagningen. Metoden fick heller inte vara tidskrävande och helst så "mekanisk" att möjligheterna till subjektivitet från arkeologen minimerades.

Efter konsultationer med univ. stip. Kerstin Griffin, Geologisk institutt i Oslo samt amanuensis Rolf Lie, Zoologisk museum, Bergen enades vi om hur proven skulle utföras.

P g a de fysiska olikheterna mellan botaniska och zoologiska prov - fyndens storlek, bearbetning i fält, lagring och

de två institutionernas spridning i geografin - var det nödvändigt att ur varje lager ta två prov (metoden förutsätter lagergrävning).

Volymen av det botaniska provet bestämdes till 1-2 liter. Ur detta prov ska kunna göras pollenanalys, analys av makrofossiler, insekter, salthalt, ev kontroll av geologer huruvida arkeologens lagerbeskrivning är den rätta. /Kanske en lösning på ett av problemen som gänget från Helgeandsholmen skisserade i META 2 sid 17 ff?/

Under utgrävningarna i Tønsberg noterades 270 olika lager. Den totala volymen prov till botanikerna uppgick alltså till cirka 400 liter, vilket med hänsyn till den undersökta massan; ca 700 kubikmeter måste anses vara moderat. Tills analys kan företas lagras proven mörkt och vid konstant fuktighet (många lager svart plast).

Proven till zoologiskt/osteologisk analys bestämdes till 5 liter. Huvudsyftet med dessa prov var att söka få fatt på benen från små däggdjur, fåglar och

fisk; ben vi vanligtvis inte ser när insamlingen sker under själva utgrävningen med ögat som enda hjälpmedel. Proven vattensållades manuellt först genom ett 3mm-nät, så genom ett 1 mm-nät. Med denna metod riskerar man visserligen att krossa de minsta benen (till skillnad från den skonsamma floatingsmetoden, använd bl a i York och Oslo), men den ansågs vara tidsbesparande (och dessutom vattenbesparande i händelse av en vattenransonering) och vi kunde hålla jämna steg mellan insamling och sållning under hela utgrävningens gång (cirka 6-8 prov/dag).

Eftersom inga resultat ännu föreligger, varken från botaniker eller zoologer kan värdet av insamlingsmetoderna inte bedömas objektivt. Denna presentation får därför tills vidare ses som ett exempel på hur man kanske kan försöka täcka upp så stor del som möjligt av en tidspressad undersökning utan att ha sakkunniga botaniker och zoologer med bland arkeologerna.

Jan Lindh
Tønsberg

HUR SKALL MAN HITTA NÅGOT NÄR MAN INTE FÅR GRÄVA?

Ett par av landets medeltida städer flyttades till annan plats i samband med befästandet av viktigare platser på 1600-talet. Så skedde också i Kalmar, som på 1640-talet flyttades på order av majestätet till dess nuvarande plats, Kvarnholmen.

Den medeltida staden revs och lämnades öde men har i sinom tid blivit bebyggd igen. Idag består bebyggelsen genomgående av hus som i dagligt tal bedöms vara av "mycket stort kulturhistoriskt värde". Andra anordningar som ockuperar ytan innanför den gamla stadsmuren är stadspark, kyrkogård och skola. Bostadshusen som utgörs av villor eller mindre flerfamiljshus omges av stora trädgårdar. Allt detta utgör ett komplex som är nästan helt statiskt. Oerhört få förändringar - om än några - kommer till stånd. Kulturminnesvården hävdar med skärpa sin rätt att ha ett finger med i spelet när byggnadsnämnden behandlar de fåtaliga ärenden som kan komma att beröra området. Nybebyggelse på enstaka tomma tomter ter sig ur byggnadsantikvarisk synvinkel svårt.

Ja, allt det här låter väl bra - och det är det naturligtvis - under förutsättning att ens huvudintressen inte harmonierar med den praktiserande fältarkeologins intentioner, att öka sin kunskap genom ytterligare fältundersökningar. Den statiska miljön innebär ju inte bara att husen får stå utan också att det inte blir några gropar innan man bygger nya hus.

Nu är situationen ändå inte sådan att inga markingrepp alls kommer till stånd, avlopp och vattenledningar går ju trots allt sönder även i finare hus. Här ges alltså möjlighet till studier

av jordlagren inom begränsade ytor. Men detta är också den enda form av markkontakt som inom överskådlig tid kan skönjas.

Vid dessa tillfällen utföres naturligtvis alla de normala moment man kan kräva, sektionsritning, inmätning, fyndplockning etc. Men det är oerhört svårt att göra några större analyser av det material man gräver upp på det här sättet. Yttäckande undersökningar som kan ge bättre upplysningar om enskilda anläggningars standard, inblick i stadsbild och olika yrkesgruppers placering i staden ser jag som en förutsättning för att få en någorlunda hyfsad helhetsbild av medeltidsarkeologin på en plats.

Nu finns tyvärr inga förutsättningar för igångsättandet av en större yttäckande markundersökning inom överskådlig tid, varför huvudintresset trots allt måste bli de små avloppsschakten och de fåtaliga servisbytena. Man måste alltså försöka suga ut så mycket information som möjligt ur dessa hål innan de läggs igen. Det kanske ter sig naturligt för de flesta. Men vad jag menar är att man måste suga lite ytterligare, det räcker inte att komma in med sektionsritning, eventuell plan, fynd och fotografier efter väl förrättat värv.

Kan man då ta med sig så mycket mer när man går in? Ja, jag tror att man måste inrikta sig på att få igång en mer naturlig uppsamling av fakta genom jordprover än vad vi har idag. Vi måste arbeta bort den skepsis som finns mot analysmetoder som vi inte själva behärskar. Jag tror att biologer, zoologer, bakteriologer etc, etc har många intressanta upplysningar att ge oss om de gavs tillfälle att studera jordprover från våra grävningar. Nu

vet jag att det här redan existerar på flera platser i landet men, handen på hjärtat, används de till något annat än till kuriosainformation? Ställs jordproverna mot fynden för att förstärka eller förkasta en hypotes. Jordproverna måste naturligtvis betraktas som vilket annat fynd som helst, ofta kan de väl betraktas vara ett starkare indicium i ena eller andra riktningen än vad ett normalt arkeologiskt fynd kan sägas vara.

Nu tror jag inte att man hux flux skall ge sig ut och fylla fickorna med jord för att sedan spara dessa prover till ett senare tillfälle då man kanske kommit på vad man vill ha svar på. Nej, istället måste proverna analyseras i anslutning till undersökningen. Intrycken förändras med tiden och medför automatiskt att provtagningssituationen höljs i dunkel. Fråga och svar måste med andra ord vara sammanlänkade i tiden i nära anslutning till fältarbetet. Man ska även komma ihåg att det är fältarkeologen som tolkar i fält alltså är det relevant att fältarkeologen formulerar frågorna som skall besvaras. Detta bör naturligtvis också göras i fält, när undersökningssituationen är så aktuell den kan vara.

Om vi nu vill ha snabba svar på vad våra små jordhögar innehåller så är det

inte lämpligt att skicka dem till våra normala adresser i Stockholm. Jag tror att man måste utnyttja lokala institutioner för detta arbete, i varje fall i begynnelsen. På alla stora orter har man stora, stora lasarett med smått otroliga utrustningar. Där sitter laboratorieassistenter och läkare i varierande discipliner och gör dagligen analyser av t ex mänskliga avfallsprodukter. Det kan rimligtvis inte vara konstigare att söka inälvsmaskar där än vad det är i medeltida gödsel. Samma sak gäller naturligtvis andra ting som bakterier eller kemikalier. Utrustning och personal tycks alltså finnas inom räckhåll, det gäller bara att få dem intresserade eller att skaffa fram pengarna som gör dem lite medgörligare kanske. Jag tror emellertid, att allmänintresset för arkeologi är så pass stort att detta hinder inte behöver vara alltför stort. I det långa loppet är naturligtvis den skisserade lösningen ohållbar men i ett initialedet tror jag att det är en framkomlig väg. Och jag hoppas att detta skall hjälpa mig att få reda på mer om mina små hål och göra det möjligt att finna en arbetsmetod som tillför slutprodukten mer än vad hittills använda tillvägagångssätt gjort.

Sven Lundström
Kalmar

OM ANTIKVARISK KYRKOARKEOLOGI ...

I META nr 2 1979 aktualiserades kyrko-
byggnader som arkeologiskt undersök-
ningsobjekt genom redovisning av eng-
elska synpunkter. De undersökningar
av kyrkor, som bedrivs i Sverige, fö-
retas i samband med antikvariska kon-
troller. Man kan dock inte säga att det
är en vanlig företeelse. Utan att när-
mare gå in på frågan kan man hävda
att det företas och har företagits om-
fattande ingrepp i kyrkor från medel-
tiden runtomkring i Sverige utan att
detta för den skull har föranlett doku-
mentation och undersökning i nivå med
de förändringar, som faktiskt äger
rum. Eftersom kyrkobyggnaderna ut-
gör ett centralt historiskt källmaterial
är detta givetvis en allvarlig sak, som
bör aktualiseras. Bra kyrkoarkeologi
behövs alltså!

Innan man dock befinner sig i det läge
där man kan utöva en framgångsrik
kyrkoarkeologi kan det vara nyttigt
att ange några konkreta betingelser
som bör vara uppfyllda och som i dag
endast i begränsad utsträckning gäller:

1. Kontinuitet mellan handläggning, fältarbete och bearbetning.

I dag har inte den antikvariska appa-
raten resurser att hålla personal, som
kan fungera i det löpande fältarbetet.
När en handläggning av ett kyrkoantik-
variskt ärende är klart, träffas en
överenskommelse med berörda för-
samling, som anställer - eller betalar -
en antikvarisk kontrollant. Denne ar-
betar således på uppdragsbasis och
har enbart med det rena fältarbetet att
göra. Vederbörande har ingenting att
göra med planläggningen av undersök-
ningen, med dess avgränsningar, prio-
riteringar eller ekonomiska och tids-
mässiga ramar. Inte heller förutsätts

han/hon ha utfört förberedande genom-
gångar av arkiv eller inläsning inför
undersökningen - församlingen är en-
dast skyldig att betala för det rena
fältundersökningsarbetet. En kyrka har
till skillnad från de flesta andra forn-
lämningar en "antikvarisk förhistoria",
som är en viktig förutsättning för fält-
undersökningens uppläggning.

2. Sakkunskap från byggföretagets sida.

Kyrkorenoveringar lämnas i dag ut på
entreprenad varvid det ekonomiskt
mest fördelaktiga anbudet antas, vilket
kan innebära att arbetet utförs av en
firma, som aldrig tidigare utfört så-
dant arbete och faktiskt inte vet vad
en antikvarisk kontroll innebär. Före-
tagets bundna planering ställer då ar-
keologen inför en tidspress, som inte
alls är relaterad till acceptabla krav
på dokumentation.

Samarbetet fungerar betydligt bättre
när bygglaget har erfarenheter av ti-
digare renoveringar av liknande slag.
Det byggtkniska fackfolket har under
sådana omständigheter mycket större
möjligheter att förstå och intressera
sig för de byggnadsarkeologiska aspek-

terna. Dock krävs det möjlighet till information och diskussion (vem betalar för en sådan sak - knappast för-samlingen?).

De kommersiella intressena i bygg-nadsindustrin (byggnadsarbetarna arbe-tar t ex på ackord) är emellertid ett hinder. Det vore önskvärt att arbeten av detta slag kunde utföras av profes-sionellt tekniskt-antikvariskt byggar-betslag, som kunde behandla byggnaden utifrån dess egna förutsättningar och in-te efter ekonomins.

Detta har handlat om de yttre organisa-toriska ramarna för kyrkoarkeologi - inte om meningen med det. Goda ar-betsförhållanden, kompetens och re-surser garanterar inte meningsfullt

resultat, de kan dock i viss mån vara nödvändiga förutsättningar. I anslut-ning till Barbro Sundnér (META nr 2 1979) tror jag också att om vi skall kunna garantera att det blir menings-fullt är det av vikt att vi diskuterar oss fram till mer preciserade målsättningar och hur dokumentationsarbetet bäst skall leda fram till dessa mål. Annars är risken stor att vi stannar vid begrän-sade subjektiva dokumentationsschablon-er, med tämligen ointressant slutre-sultat. Härtill har vi letts av osäkra arbetsförhållanden, otillräckliga förbe-redelser, brist på tid, pressade av eko-nomiska lönsamhetskrav och arbetskam-raternas oförståelse - javisst! Men fram-för allt har vi styrts av vår egen osäker-het och oklarhet. Vem vill garantera för resultatet?

Karna Jönsson

STADGAR FÖR MEDELTIDSARKEOLOGISKA FÖRENINGEN

1. Medeltidsarkeologiska föreningen är en ideell förening, vars syfte skall vara att utge Medeltidsarkeologisk tidskrift (META) och stimulera den medeltidsarkeologiska forskningen.
2. Medlem erhåller avgiftsfritt tidskriften META.
3. Styrelsen skall omfatta 5 personer, som fördelar arbetet mellan sig. 1 medlem utses till sammankallande.
4. Styrelsen skall ingå i tidskriften META:s redaktion.
5. Rätt att teckna föreningen äger styrelsemedlemmarna var för sig.
6. Årsmöte med val av styrelse och revisor skall äga rum senast den siste februari varje år.

the 1990s, the UK has been a net importer of goods and services, and the current account has been in deficit since 1992. The current account deficit has increased from £1.5 billion in 1992 to £10.5 billion in 1998, and is projected to reach £15 billion in 2000. The current account deficit has increased as a percentage of GDP from 0.2% in 1992 to 1.8% in 1998, and is projected to reach 2.5% in 2000.

The current account deficit has increased as a result of a combination of factors. One of the main reasons is the increase in imports of goods and services. Imports of goods and services have increased from £100 billion in 1992 to £150 billion in 1998, and are projected to reach £180 billion in 2000. This increase in imports has been driven by a number of factors, including the increase in the UK's real GDP, the increase in the UK's real exchange rate, and the increase in the UK's real interest rate.

Another main reason for the increase in the current account deficit is the decrease in exports of goods and services. Exports of goods and services have decreased from £100 billion in 1992 to £85 billion in 1998, and are projected to reach £75 billion in 2000. This decrease in exports has been driven by a number of factors, including the increase in the UK's real exchange rate, the increase in the UK's real interest rate, and the increase in the UK's real GDP.

The current account deficit has also increased as a result of the increase in the UK's real interest rate. The UK's real interest rate has increased from 5% in 1992 to 6% in 1998, and is projected to reach 7% in 2000. This increase in the real interest rate has led to an increase in the UK's real exchange rate, which has led to an increase in imports and a decrease in exports.

The current account deficit has also increased as a result of the increase in the UK's real GDP. The UK's real GDP has increased from £100 billion in 1992 to £150 billion in 1998, and is projected to reach £180 billion in 2000. This increase in real GDP has led to an increase in imports, which has led to an increase in the current account deficit.

The current account deficit has also increased as a result of the increase in the UK's real exchange rate. The UK's real exchange rate has increased from 100 in 1992 to 110 in 1998, and is projected to reach 120 in 2000. This increase in the real exchange rate has led to an increase in imports and a decrease in exports, which has led to an increase in the current account deficit.

The current account deficit has also increased as a result of the increase in the UK's real interest rate. The UK's real interest rate has increased from 5% in 1992 to 6% in 1998, and is projected to reach 7% in 2000. This increase in the real interest rate has led to an increase in the UK's real exchange rate, which has led to an increase in imports and a decrease in exports, which has led to an increase in the current account deficit.

The current account deficit has also increased as a result of the increase in the UK's real GDP. The UK's real GDP has increased from £100 billion in 1992 to £150 billion in 1998, and is projected to reach £180 billion in 2000. This increase in real GDP has led to an increase in imports, which has led to an increase in the current account deficit.

The current account deficit has also increased as a result of the increase in the UK's real exchange rate. The UK's real exchange rate has increased from 100 in 1992 to 110 in 1998, and is projected to reach 120 in 2000. This increase in the real exchange rate has led to an increase in imports and a decrease in exports, which has led to an increase in the current account deficit.

The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that every entry, no matter how small, should be recorded to ensure the integrity of the financial data. This includes not only sales and purchases but also expenses and income. The document provides a detailed list of items that should be tracked, such as inventory levels, customer orders, and supplier invoices. It also outlines the procedures for recording these transactions, including the use of specific forms and the assignment of responsibilities to different staff members. The second part of the document focuses on the analysis of the recorded data. It describes various methods for identifying trends, such as comparing monthly sales figures and analyzing the impact of seasonal fluctuations. The document also discusses the importance of regular audits to verify the accuracy of the records and to detect any potential discrepancies. Finally, the document concludes with a summary of the key findings and recommendations for improving the record-keeping process. It suggests implementing more robust software solutions and providing additional training for staff to ensure that all transactions are recorded accurately and consistently.